

PŘÍKLADY K PŘEDNÁŠCE BA004

1.1 Zavedení náhodné veličiny a náhodného vektoru

Příklad 1 (náhodná veličina). Náh. vel. X má

- (i) pstní fci $p(x) = c(1+x^2)$, $x = -1, 1, 2$. Určete: (a) obor hodnot Ω , (b) konst. $c \in \mathbb{R}$, (c) nakreslete $p(x)$.
- (ii) pstní fci $p(x) = c\left(\frac{2}{3}\right)^{x+1}$, $x = 1, 2, 3, \dots$. Určete: (a) obor hodnot Ω , (b) konstantu $c \in \mathbb{R}$.
- (iii) hustotu $f(x) = ce^{-\lambda x}$, $x \geq 0$. Parametr $\lambda > 0$ je (pevně) dané číslo. Určete konstantu $c \in \mathbb{R}$.

Příklad 2 (náhodný vektor). Máme náh. vek. $\mathbf{X} = (X, Y)$. Určete konstantu $c \in \mathbb{R}$ tak, aby

- (i) $p(x, y) = c(x^2 + 3y)$, $(x, y) \in \{0, 1, 2\} \times \{1, 3\}$, byla pstní funkce $\mathbf{X}$,
- (ii) $f(x, y) = cx(1 + e^y)$, $(x, y) \in \langle 0, 1 \rangle \times \langle 0, 2 \rangle$, byla hustotou $\mathbf{X}$,

1.2 Pravděpodobnost

Příklad 3 (pravděpodobnost). Mějme náh. vel. X .

- (i) $X \sim p(x)$, kde $p(x) = \frac{x+1}{16}$ pro $x = 0, 1, 2, 3, 5$. Určete $P(-1 \leq X \leq 1)$, $P(X \leq 2)$, $P(X = 2)$, $P(X \neq 3)$, $P(X > \frac{5}{6})$.
- (ii) $X \sim \text{Bi}(4, \frac{1}{2})$, tj. X má tzv. binomické rozdělení s pstní funkcí

$$p(x) = \binom{4}{x} \left(\frac{1}{2}\right)^x \left(\frac{1}{2}\right)^{4-x}, \quad x = 0, 1, 2, 3, 4.$$

Určete $P(X = 2)$, $P(X = 2.1)$, $P(X > 1)$.

- (iii) $X \sim f(x)$, kde $f(x) = \frac{1}{\pi} \frac{1}{1+x^2}$ pro $x \in \mathbb{R}$. Určete $P(X > 1)$, $P(-1 \leq X \leq 1)$, $P(X \leq \sqrt{3})$, $P(X < \sqrt{3})$.
- (iv) $X \sim p(x)$, kde $p(x) = K \cdot 0.7^x$ pro $x = 1, 2, \dots$. Určete $K \in \mathbb{R}$, $P(X \geq 2)$.

1.3 Distribuční funkce

Příklad 4 (distribuční funkce pro kostku). Náh. veličina X udává počet ok, která padnou na ideální šestistěnné kostce, tj. $X \sim p(x) = \frac{1}{6}$, $x = 1, 2, \dots, 6$. Nakreslete pstní funkci p , určete hodnoty distr. funkce $F(-1)$, $F(2)$, $F(2.1)$, $F(2.8)$, $F(7)$ a určete $F(x)$ a funkci F nakreslete.

Příklad 5 (vlastnosti distribuční funkce). Určete, které z vlastností (F1)-(F3), (F6), (F8) dané funkce nesplňují. Navrhnete vylepšení, aby dané funkce byly distr. funkciemi.

$$(a) \quad F(x) = \begin{cases} 0, & x < 0, \\ \sin x, & 0 \leq x < \frac{\pi}{2}, \\ 1, & x \geq \frac{\pi}{2}. \end{cases}$$

$$(c) \quad F(x) = \begin{cases} \frac{1}{3}, & x < 0, \\ 1, & x \geq 0. \end{cases}$$

$$(b) \quad F(x) = \begin{cases} 0, & x \leq 0, \\ 2x, & 0 < x \leq 1, \\ 1, & 1 < x. \end{cases}$$

$$(d) \quad F(x) = \begin{cases} 0, & x \leq 0, \\ \frac{1}{2}, & 0 < x \leq 3, \\ 1, & 3 < x. \end{cases}$$

Příklad 6 (konstanty distribuční funkce). Pro která $a, b \in \mathbb{R}$ je $F(x) = a + b \operatorname{arctg} x$, $x \in \mathbb{R}$, distribuční funkcií? Určete dále pravděpodobnost $P(-1 \leq X \leq 1)$, určete hustotu $f(x)$.

Příklad 7 (konstanty distribuční funkce). Určete $a \in \mathbb{R}$ tak, aby $F(x)$ byla distribuční funkcí (a) spojité náh. veličiny, (b) náh. veličiny. Pro (a) určete dále $P(X < 1)$, $P(X > 1.5)$.

$$F(x) = \begin{cases} 0, & x < 0, \\ ax^3, & 0 \leq x < 2, \\ 1, & 2 \leq x. \end{cases}$$

Příklad 8 (je distribuční funkce?). Je $F(x)$ distr. funkcí nějaké náh. veličiny?

$$F(x) = \begin{cases} 0, & x < 0, \\ \frac{x}{x+1}, & x \geq 0. \end{cases}$$

Příklad 9 (distribuční funkce). Je dána hustota $f(x)$

$$f(x) = \begin{cases} c & -1 \leq x < 1, \\ cx^2 & 1 \leq x \leq 2, \\ 0, & \text{jinak.} \end{cases}$$

(a) Nakreslete $f(x)$, (b) určete distr. funkci $F(x)$, (c) nakreslete $F(x)$, (d) pomocí f, F spočítejte $P(X \leq 1.4)$, $P(X = 1.4)$, $P(X < 1.6)$, $P(0 \leq X \leq 1.9)$.

Příklad 10 (distribuční funkce). Je dána distr. funkce $F(x)$. Určete (a) $P(X = 1), P(X = 2)$, (b) pstní funkci $p(x)$.

$$F(x) = \begin{cases} 0, & x < -3, \\ \frac{1}{5}, & -3 \leq x < -\frac{1}{2}, \\ \frac{1}{2}, & -\frac{1}{2} \leq x < 1, \\ \frac{3}{4}, & 1 \leq x < 5, \\ 1, & 5 \leq x. \end{cases}$$

1.4 Marginální rozdělení pravděpodobnosti

Příklad 11 (marginální pravděpodobnostní funkce). Náh. vektor $\mathbf{X} = (X, Y)$ má sdruženou pravděpodobnostní funkci

$$p(x, y) = \frac{1}{12} \frac{x}{y^2 + 1}, \quad \Omega = \{0, 1, 2, 3\} \times \{-1, 0, 1\}.$$

Určete marg. pravděpodobnostní funkce veličin X a Y .

Příklad 12 (marginální pravděpodobnostní funkce). Viz předchozí. Jsou veličiny X, Y, Z nezávislé?

1.6 Číselné charakteristiky náhodných veličin a vektorů

Příklad 13 (střední hodnota Poissonova rozdělení). $X \sim \text{Po}(\lambda)$, tj. X má Poissonovo rozdělení s pstní funkcí $p(x) = \frac{\lambda^x}{x!} e^{-\lambda}$, $x = 0, 1, 2, \dots$, kde $\lambda > 0$ je daný parametr. Odvod'te střední hodnotu.

Příklad 14 (střední hodnota normálního rozdělení). $X \sim \mathcal{N}(\mu, \sigma)$, tj. X má normální rozdělení s hustotou

$$f(x) = \frac{1}{\sqrt{2\pi}\sigma} \exp\left[-\frac{1}{2} \frac{(x-\mu)^2}{\sigma^2}\right], \quad x \in \mathbb{R},$$

a parametry $\mu \in \mathbb{R}, \sigma^2 > 0$. Odvod'te střední hodnotu.

Příklad 15 (rozptyl Poissonova rozdělení). Odvodte rozptyl Poissonova rozdělení,

$$X \sim p(x) = \frac{\lambda^x}{x!} e^{-\lambda}, \quad x = 0, 1, 2, \dots$$

Dále určete $E(2X + 1)$, $D(2X + 1)$, $D(4 - X)$.

Příklad 16 (standardizace). Nechť X je náh. veličina se střední hodnotou $E X = \mu$ a rozptylem $D X = \sigma^2$, $|E X| < \infty$, $0 < D X < \infty$. Odvodte střední hodnotu a rozptyl veličiny $U = (X - \mu)/\sigma$.

Příklad 17 (číselné char. I). Náhodná veličina X má hustotu

$$f(x) = \begin{cases} cx^2 & -1 \leq x \leq 2, \\ c & 2 < x \leq 3, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases}$$

Určete (a) konstantu $c \in \mathbb{R}$, (b) distribuční funkci $F(x)$, (c) střední hodnotu $E X$, (d) rozptyl $D X$, (e) modus $Mo(X)$, (f) medián.

Příklad 18 (číselné char. II). Náhodná veličina X má hustotu

$$f(x) = \begin{cases} c & -1 \leq x \leq 1, \\ cx^2 & 1 < x \leq 2, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases}$$

Určete (a) konstantu $c \in \mathbb{R}$, (b) distribuční funkci $F(x)$, (c) střední hodnotu $E X$, (d) rozptyl $D X$, (e) modus $Mod(X)$, (f) medián a 90% kvantil.

Příklad 19 (číselné char. III). Náhodná veličina X má hustotu

$$f(x) = \begin{cases} \frac{2}{3} & -1 \leq x < 0, \\ ce^{-x} & 0 \leq x, \\ 0 & \text{jinak.} \end{cases}$$

Určete (a) konstantu $c \in \mathbb{R}$, (b) distribuční funkci $F(x)$, (c) střední hodnotu $E X$, (d) modus $Mod(X)$, (e) 90% kvantil.

Příklad 20 (korel. koeficient). Mějme náh. vektor $\mathbf{X} = (X, Y) \sim p(x, y) = \frac{1}{5}$ na $\Omega = \{(x, y) : |x| + |y| \leq 1, x \in \mathbb{Z}, y \in \mathbb{Z}\}$. Určete, zda jsou X, Y nezávislé; určete $\rho(X, Y)$.

1.7 Vybraná diskrétní rozdělení

Příklad 21 (diskrétní rozdělení). Střelec střílí 10krát nezávisle na terč. Pravděpodobnost zásahu terče při jednom výstřelu je 0.8. Jaká je pst, že střelec mine terč nejvýše jednou? Určete nejpravděpodobnější počet zásahů.

Příklad 22 (diskrétní rozdělení). V osudí je 10 bílých a 25 černých míčků. Náhodně vybereme 6 míčků. Jaká je pst, že mezi vybranými míčky budou právě 2 černé, jestliže provádíme (a) výběr bez vracení, (b) výběr s vracením?

Příklad 23 (diskrétní rozdělení). Při provozu balícího automatu dojde během jedné směny (8 hod.) průměrně ke 2 poruchám. Jaká je pst, že během 24 hodin nedojde ani jednou k poruše?

Příklad 24 (diskrétní rozdělení). Firma přepravuje 500 výrobků. Pravděpodobnost poškození jednoho během přepravy je 0.002. Určete pst, že se během přepravy rozbití alespoň jeden výrobek.

1.8 Vybraná spojité rozdělení

Příklad 25 (normální rozdělení). Na automatické lince se plní krabice mlékem. Dlouhodobým pozorováním bylo zjištěno, že linka produkuje krabice mléka se střední hodnotou 998 ml a směrodatnou odchylkou 10 ml. Předpokládejte, že objem mléka v krabici je náh. veličina s normálním rozdělením.

- (a) Jaká je pravděpodobnost, že náhodně vybraná krabice bude obsahovat alespoň 990 ml mléka?
- (b) Určete objem mléka, který s pravděpodobností 0.95 nebude překročen.

Aproximace rozdělení

Příklad 26 (aproximace rozdělení). Ve skladu je 5000 výrobků stejného typu. Pravděpodobnost, že určitý výrobek je zmetek je 0.01.

- (a) Určete pravděpodobnost, že ve skladu je více než 5 zmetků.
- (b) Určete pravděpodobnost, že ve skladu je více než 65 zmetků.
- (c) Určete pravděpodobnost, že ve skladu je 48 zmetků.

2.1 Bodové odhady

Příklad 27 (bodové odhady). Je dán náhodný výběr $X_1, \dots, X_n$ z rozdělení s konečnou střední hodnotou μ a konečným rozptylem σ^2 . Určete střední hodnotu a rozptyl statistik $\bar{X}$ a $T = \frac{1}{2}(X_1 + X_n)$.

Příklad 28 (výběrový rozptyl). Dokažte, že výběrový rozptyl S^2 je nestranným odhadem rozptylu σ^2 .

Příklad 29 (hmotnost). Výrobce dodává zboží v balíčcích o předepsané hmotnosti. Bylo vybráno náhodně 15 balíčků a naměřeno (v g):

$$\begin{array}{cccccccc} 238 & 256 & 266 & 240 & 260 & 235 & 263 & 259 \\ 234 & 258 & 253 & 265 & 234 & 245 & 237 \end{array}$$

Určete nestranný konzistentní odhad střední hodnoty a rozptylu hmotnosti balíčků.

Příklad 30 (rybník). Při výlovu rybníka byly zaznamenány hmotnosti vylovených kaprů:

hmotnost	(0.5, 1)	(1, 1.5)	(1.5, 2)	(2, 2.5)	(2.5, 3)	(3, 3.5)	(3.5, 4)
četnost	75	90	97	63	48	42	10

Určete nestranný konzistentní odhad střední hodnoty a rozptylu hmotnosti kaprů.

Příklad 31 (autobus- b). Autobus odjíždí ze zastávky v b -minutových intervalech. Náš příchod na zastávku je náhodný, tedy doba čekání do odjezdu X je náhodná veličina, $X \sim \text{Ro}(0, b)$.

Cílem je odhadnout parametr b . Určete, která ze statistik $2\bar{X}$ a $\max\{X_1, \dots, X_n\}$ je vhodnějším odhadem b , kde $X_1, \dots, X_n$ je náhodný výběr z $\text{Ro}(0, b)$. Je některý z těchto odhadů konzistentním odhadem parametru b ?

2.2 Intervalové odhady

Příklad 32 (máslo). Máslo se strojově porcuje a balí na automatické lince. U náhodně vybraných vzorků byly zjištěny tyto hmotnosti másla (v gramech):

$$\begin{array}{ccccccc} 242 & 250 & 253 & 246 & 247 & 257 \\ 251 & 253 & 249 & 254 & 247 & 254 \end{array}$$

Předpokládejte, že hmotnost másla je náhodná veličina s normálním rozdělením. Určete:

- (a) nestranný konzistentní odhad střední hodnoty a rozptylu hmotnosti másla,
- (b) v jakých mezích lze s 95 % spolehlivostí očekávat střední hodnotu, rozptyl a směrodatnou odchylku hmotnosti másla,
- (c) průměrnou hmotnost másla, která s 95 % spolehlivostí nebude překročena,

Příklad 33 (žárovky). Sledujeme dobu životnosti žárovek od určitého výrobce. Byly naměřeny údaje v hodinách:

životnost	$\langle 700, 800 \rangle$	$\langle 800, 900 \rangle$	$\langle 900, 1000 \rangle$	$\langle 1000, 1100 \rangle$	$\langle 1100, 1200 \rangle$
četnost	2	6	20	15	7

Výrobce udává střední životnost 1000 h. Předpokládejte, že životnost žárovky je náh. vel. s normálním rozdělením.

- (a) Určete nestranný konzistentní odhad rozptylu životnosti.
- (b) Pomocí jednostranného int. spoleh. určete dolní mez pro rozptyl, aby pravděpodobnost překročení byla 0.99.
- (c) ... jako v (b) pro směrodatnou odchylku.

Příklad 34 (prací prášek). Automat plní krabice pracím práškem. Byly naměřeny odchylky od váženého množství 2 kg (v g):

-50   10   -10   -80   70   -60

Předpokládejte, že odchylka hmotnosti je náhodná veličina s normálním rozdělením.

- (a) Určete 95% intervalový odhad rozptylu naměřených odchylek.
- (b) ... jako v (a), jestliže plnění není zatíženo systematickou chybou.

2.3 Testování statistických hypotéz o parametrech normálního rozdělení

Příklad 35 (máslo pokračování). ...viz příklad č. 32 (dříve vyšlo: $\bar{x} = 250.25, s^2 = 18.023$) Je statisticky významný rozdíl mezi průměrnou hmotností a předepsanou hmotností 250 g? Testujte na hladině významnosti 0.05.

Příklad 36 (autobus). Autobusu trvá v době špičky cesta mezi dvěma místy průměrně 24 min. Uvažovalo se o tom, zda by změna trasy nevedla ke snížení potřebného času. Na nové trase byly naměřeny doby přepravy [v min.]:

22.2   24.5   26.3   23.1   24.5   21.7
20   20.8   22.3   19.6   20.5   21

Předpokládejte, že doba přepravy je náhodná veličina s normálním rozdělením.

- (a) Určete nejlepší nestranný konzistentní bodový odhad střední hodnoty a rozptylu nové přepravní doby;
- (b) Na hladině významnosti 0.05 ověřte, zda nová trasa má statisticky významně rozdílnou dobu přepravy oproti původní trase;
- (c) Na hladině významnosti 0.05 ověřte, zda změna trasy vedla ke snížení průměrné přepravní doby oproti původní trase.

Příklad 37 (pivo). Výrobce piva udává u objemu $\frac{1}{2}$ litrových lahví přesnost plnění vyjadřenou směrodatnou odchylkou 0.05 l. Náhodně bylo vybráno 20 lahví a bylo zjištěno $s_0^2 = 0.00046$. Na hladině významnosti $\alpha = 0.01$ ověřte tvrzení výrobce o přesnosti plnění. Předpokládejte, že plnění lahví probíhá bez systematické chyby a že objem piva v lahvích je náhodná veličina s normálním rozdělením.

Příklad 37.b (test u alternativního rozdělení). Dosud jsme odebírali součástky od výrobce A, který měl průměrně 6% zmetkovitost. Nově odebíráme součástky od výrobce B. Kontrolou 250 náhodně vybraných součástek se zjistilo, že je mezi nimi 20 zmetků. Na hl. významnosti $\alpha = 0.05$ ověřte předpoklad

- (a) o zhorení kvality výrobků po změně výrobce,
- (b) o stejně kvalitě výrobků od obou výrobců.

2.4 Pearsonův χ^2 test dobré shody

Příklad 38 (χ^2 kostka). Po několika hodech šestistennou kostkou jsme získali četnosti hodů ok na kostce. Na hladině významnosti $\alpha = 0.05$ ověřte, zda je kostku možné považovat za falešnou.

počet ok	1	2	3	4	5	6
četnost	10	14	7	15	11	5

Příklad 39 (χ^2 tabule). Prohlídka 500 tabulí skla byly zjištěny tyto počty bublin v jednotlivých tabulích.

# bublin	0	1	2	3	4 a více
# tabulí	246	181	64	7	2

Na hladině významnosti $\alpha = 0.05$ ověřte, zda má počet bublin (a) Poissonovo rozdělení $\text{Po}(2)$; (b) Poissonovo rozdělení.

Příklad 40 (χ^2 analýzy). U 50 chemických analýz byly zjištěny koncentrace určité látky v roztoku. Na hladině významnosti 0.05 ověřte, zda je možné měření považovat za realizaci náhodného výběru z normálního rozdělení.

koncentrace [%]	39	40	41	42	43	44	45
počet	3	5	11	16	8	4	3

Příklad 41 (χ^2 pozorování). Bylo získáno 40 pozorování (viz níže). Na hladině významnosti 0.05 ověřte, zda se jedná o realizaci výběru z rozdělení s hustotou

$$f(x) = \frac{2}{9}(x - 1), \quad 1 \leq x \leq 4.$$

index j	třída	četnost n_j
1	1.0–1.5	1
2	1.5–2.0	4
3	2.0–2.5	5
4	2.5–3.0	6
5	3.0–3.5	6
6	3.5–4.0	18

Příklad 42 (χ^2 normalita). Na hladině významnosti 0.05 ověřte, zda lze naměřená data níže považovat za realizaci náhodného výběru ze standardizovaného normálního rozdělení $N(0, 1)$.

data	$(-\infty, -2)$	$(-2, -1)$	$(-1, 0)$	$(0, 1)$	$(1, 2)$	$(2, \infty)$
četnost	3	10	8	12	3	5

Příklad Extra (χ^2 vejce). Byl sledován počet rozbitych vajec v jednotlivých malých platech (po 6 vejcích). Na hladině významnosti 0.05 ověrte, zda se počty rozbitych vajec řídí binomickým rozdělením.

rozbitych	0	1	2	3	4	5	6
četnost	28	15	2	4	1	0	0